

ÜLESTÕUSMISAJA II PÜHAPÄEV AD 2020

Sk 8:6–8 (Ap 3:12–20; Jh 21:1–14)

6 Nõnda ütleb vägede ISSAND: Kuigi see on neil päevil ime selle rahva jäägi silmis, kas peaks see olema ime ka minu silmis? küsib vägede ISSAND.

7 Nõnda ütleb vägede ISSAND: Vaata, mina päästan oma rahva päikesetõusu maalt ja päikeseloojaku maalt.

8 Ja mina toon nad tagasi Jeruusalemma elama: nad on mulle rahvaks ja mina olen neile Jumalaks, ustav ja õiglane.

Sissejuhatus

Prohvet Sakarja, Iddo poja Berekja poeg, alustas kuulutamist Pärsia kuninga Daarjavesse (Dareios I) teise valitsusaasta kaheksandal kuul, s.t oktoobris-novembris 520 eKr. Sakarja oli pärit preesterlikust suguvõsast, tõenäoliselt oli ka ta ise preester. Teda mainitakse seoses Jeruusalemma templi ülesehitamisega ka Esra raamatus (Esr 5:1; 6:14).

Prohveti nimi – יְחֶזְקִיָּא – tähendab «Issand (Jaah) tuletab meelde/peab meeles».

Sakarja raamatu esimesed kuus peatükki sisaldavad nägemusi, mille sõnumiks on kutse pagendusse viidud Jumala rahvale taas Issanda poole pöörduda, ning tõotus, et Jumal pöörab oma rahva vangipõlve ja lubab naasta kodumaale. Jumal lööb paganaid, on ise müüriks oma rahva ümber ning koguni paljud paganad pöörduvad Tema poole.

Issand võtab ära oma rahva süü ja teeb ta uueks, andes talle võimaluse käia taas Jumala teedel ning elada Tema Seaduse kohaselt. Seejuures tuletab Jumal oma rahvale korduvalt meelde, et Iisraeli taastamine ja Jeruusalemma üles ehitamine ei sünni mitte inimliku väe varal, vaid Jumala Vaimu läbi, kusjuures sellest saavad rõõmustada need, kes ei põlga ära teinekord väikestki algust.

Raamatu teine pool, peatükid 9–14, keskenduvad ühelt poolt ettekuulutustele paganarahvaste peale tulevast karistusest, nende langusest ja laialipillutamisest, aga ka nende vähemalt osalisest pöördumisest Jumala poole, ning teisalt sõnumile Jumala rahva lunastamisest ja aulisest tulevikust, nii nähtavas tulevikus kui aegade lõpul. Olulise sõnumina kordub neis peatükkides hoiatus karistada nurjatuid, väärituid karjaseid, kes hülgavad oma lambad ning kelle asemel Jumal tõuseb viimaks ise kuningana valitsema.

Sakarja raamatu seitsmes ja kaheksas peatükk tuletavad meelde, et languse ja hävingu põhjuseks on olnud rahva sõnakuulmatus, ning manitsevad eluks õiguses ja

jumalakartuses, sidudes sellega Jumala rahva uue tõusu ja au ka teiste rahvaste silmis. Kaheksanda peatüki võiks tinglikult pealkirjastada «Kõik saab uueks», ning see töötus ei puuduta mitte ainult Jeruusalemma välist taastamist, vaid ka rahva täielikku seesmist puhastumist ja uuenemist: «Need on sõnad, mis te peate täitma: rääkige üksteisele tõtt, mõistke oma väravais kohut tões ja rahu! Ärge hauduge südames üksteisele kurja ja ärge armastage valevandumist, sest kõike seda ma vihkan, ütleb Issand!» (Sk 8:16j)

Veelgi enam: see kõige uueks saamine ja jumaliku korra taastamine ei hõlma mitte üksnes Juudat, vaid haarab kogu maailma: «Neil päevil sünnib, et kümme meest igakeelsete paganate hulgast haaravad kinni Juuda mehe hõlmast ja ütlevad: «Me tahame minna koos teiega, sest me oleme kuulnud, et teiega on Jumal.»» (Sk 8:3)

Ajaloolist tausta arvestades on selge, et prohvet pidi kokku pörkama kui mitte täieliku lootusetuse, siis vähemalt tõsise skepsisega. Seepärast on tema kuulutuses oluline koht rahva julgustamisel nii imeliste tulevikupiltidega, mis vastanduvad masendavatele minevikukogemustele¹, kui ka kinnitusega, et Jumal on otsustanud lõpetada oma rahva karistuse ning teha talle taas head².

Jutlusetekstiks antud laused Sk 8:6–8 kuuluvad justnimelt sellesse konteksti ning sõnade «kuigi see on neil päevil ime selle rahva jäägi silmis» mõte saab selgeks eelnevaid salme lugedes: «Nõnda ütleb Issand: Ma pöördun tagasi Siionisse ja elan Jeruusalemma keskel; Jeruusalemma nimetatakse siis ustavaks linnaks ja vägede Issanda mäge pühaks mäeks. Nõnda ütleb vägede Issand: Vanad mehed ja vanad naised istuvad jälle Jeruusalemma turgudel, igäühel kepp käes elupäevade rohkuse tõttu. Ja linna turud on täis poisse ja tüdrukuid, kes mängivad tema turgudel.» (Sk 8:3–5)

Keelelisi märkuseid

Vägede Issand – יהוה צבאות – «JHWH Sebaot». Nii siin kui järgnevalt kasutatakse originaalis sõna «Issand» asemel Jumala nime. Sõna צבא־תִּיִּחֵה־יְהוָה tähistab eeskätt sõjaväge ja sõjaväeteenistust, ülekantult ka suurt hulka³, aga vahel ka taevaseid ebajumalaid⁴.

¹ Vrd Sk 8:10–12: Sest enne neid päevi ei olnud inimesel ega loomal kasu tööst, ei olnud ka minejal ega tulijal rahu vaenlase eest, ja ma ajasin kõik inimesed üksteise vastu. Aga nüüd ei ole ma selle rahva jäägile enam selline nagu endisil päevil, ütleb vägede Issand, vaid külv peab õnnestuma: viinapuu annab vilja, maa annab saaki, taevas annab kastet, ja selle kõik annan ma pärisosaks selle rahva jäägile.

² Vrd Sk 8:14j: Nagu ma mõtlesin teile kurja teha, kui teie vanemad mind vihastasid, ütleb vägede Issand, ja ma ei kahetsenud seda, nõnda mõtlen ma neil päevil jälle head teha Jeruusalemmale ja Juuda soole. Ärge kartke!

³ Vrd nt 1Ms 2:1: Nõnda on taevas ja maa ning kõik nende väed valmis saanud.

⁴ Vrd nt 2Kn 17:16; Jr 19:13; Sf 1:5.

«JHWH Sebaot» on üks Jumala nimedest, mis esineb sel kujul Vanas Testamendis 235 korral.

Kuigi see on...ime⁵ – כִּי יִפְלֹא – sõna פִּלְאָ esmatähendus on «eraldatud olema», «eristatav olema», «silmatorkavalt [teistest] erinema», sellest tulenevalt ka «imeline/imepärane olema», «erakordne olema», «võrratu olema» ja vahel ka «võimatu olema»⁶.

Päästan – מוֹשִׁיעַ – sõna יָשַׁע juurde kuulub lisatähendusena mõte avarusest, niisiis tähistab see eeskätt kitsikusest, vangistusest, ahistusest ja ahastusest, ka ohtudest vabastamist, samuti [päästvat] abi, säästmist, ka võidu ja võimuse saamist.⁷

Päikesetõusu maalt – מֵאֶרֶץ מִזְרַח – sõna מִזְרַח – «ida», «idakaar», «päevatõus» – tuleneb verbist זָרַח – «tõusma», «esile tulema», «särama [lööma]».

Ja päikeseloojaku maalt – מֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ – sõna מְבוֹא – «[päikese-] loojak» – tuleneb verbist בּוֹא – «[sisse] tulema/minema», ka «[kellegi/millegi peale] langema/laskuma», samuti «[sisse] tooma/juhtima»⁸. Päikeseloojaku tähenduses võib, aga ei pruugi, sõna מְבוֹא kasutada koos sõnaga שֶׁמֶשׁ – «päike».

Jeruusalemma elama – יְרוּשָׁלַם בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם – «ja nad jäävad/saavad⁹ elama keset Jeruusalemma».

Ustav ja õiglane – בְּאֵמֶת וּבְצִדְקָה – võiks tõlkida ka «tões ja õiguses». Sõna אֵמֶת tähendab «ustavus», «kindlameelsus», «usaldusväärsus», «tõde».¹⁰ Sõna צִדְקָה – «õigus», «õiglus» – tuleneb verbist צָדַק – «õige olema», «sirge olema» – ning tähistab nii seadustega kui ka õiglustundega kooskõlas olevat toimimist ja eluviisi, samuti sirgjoonelisust, ausust ja kõlblelist kõverusetust.

Sisuline analüüs

Sakarja 8:6–8 ajalooliseks kontekstiks on pagendusse viidud juutide tagasipöördumine eksiilist ning tõsiste raskustega põrkuvad katsed asustada taas oma põline kodumaa,

⁵ Võiks tõlkida ka: «Kui see ka oleks ime...» või «Kui see ka oleks võimatu...»

⁶ Vrd 1Ms 18:14.

⁷ Samast tüvest pärineb nimi יְהוֹשֻׁעַ – Joosua, Jeesus.

⁸ Selles tähenduses kasutatakse seda sõna järgmise salmi alguses.

⁹ Originaalis kasutatakse siin *perfekti*, mida võib mõista n-ö prohvetliku täisminevikuna, mis tähistab tulevikus aset leidvat, nagu see oleks juba sündinud.

¹⁰ Samast tüvest אָמַן – «kinnitama», «ustav olema», «kindel (tõene) olema» – pärineb ka sõna אָמֵן – «aamen», «tõesti», «sündigu nõnda».

ehitada üles Jeruusalemm ning rajada uus tempel. Prohvet Sakarja astub rahva ette manitsusega mitte olla «oma vanemate sarnased», vaid pöörduda tagasi Issanda juurde, sest «siis ma pöördun teie juurde, ütleb vägede Issand» (Sk 1:3j).

Manitsuse põhjuseks ei ole aga mitte ainult esivanemate patud, vaid see viitab jätkuvale ohule, et rahvas ei õpi isegi ränkadest minevikukogemustest, vaid jätkab samamoodi, nagu varasemad põlvkonnad. Jumala karistust ja sellest tulenevat nuhtlust ei ole võimalik leevendada mitte rituaalsete toimingutega, vaid üksnes täieliku pöördumisega Tema poole ja seesmise uuenemisega. Muutuma ei pea mitte Jumal, vaid inimesed.¹¹

Sakarja raamatu 8. peatükis vastandatakse Jeruusalemma ja Juudamaa tulevane hiilgus olukorraga, mille leidsid eest vangipõlvest tagasipöördunud – olukorraga, mille oli põhjustanud see, et «mina hüüdsin ja nemad ei kuulnud»: «Ma puhusin nad laiali kõigi paganate juurde, keda nad ei tundnud, ja maa nende taga jäi tühjaks minejaist ja tulijaist. Nõnda muudeti ihaldatud maa kõrbeks.» (Sk 7:13j) Tulevikus – juhul, kui Jumala rahvas pöördub tagasi oma Issanda juurde ja on valmis elama Tema Seaduse järgi –, ootab ees midagi hoopis paremat: «Aga nüüd ei ole ma selle rahva jäägile enam selline nagu endisil päevil, ütleb vägede Issand, vaid külv peab õnnestuma: viinapuu annab vilja, maa annab saaki, taevas annab kastet, ja selle kõik annan ma pärisosaks selle rahva jäägile.» (Sk 8:11j)

Ilmselt pidi tagasipöördunute ees avanenud pilt olema niivõrd trööstitu, et Jeruusalemma taastamine paistis peaaegu lootusetuna¹², seepärast sedastab ka Issand prohvet Sakarja suu kaudu, et Tema poolt töötatu võib rahva silmis näida «imena», s.t olla tegelikult võimatu. Jah, Issand on löönud neid, kes olid Jeruusalemma vallutanud ja hävitanud ning selle rahva pagendusse viinud, Ta võib oma rahva ehk isegi vangipõlvest tagasi tuua, kuid Juudamaa ja Jeruusalemma taastamine endises – rääkimata endisest veelgi suuremas – hiilguses ja külluses... kas see saab olla reaalne?

Jumal kinnitab, et Temale ei ole miski võimatu: Ta kogub oma rahva jäägi nii idast kui läänest ja lubab neil taas elada «keset Jeruusalemma»¹³, nii et neist saab (taas või viimaks ometi) tõeline Jumala rahvas ja Tema ise on neile Jumalaks tões ja õiguses.

Ustavus, tõde, õigus ja õiglus on omadused, mis iseloomustavad eeskätt Jumalat ennast. Ta ei ole oma rahvast kõigist selle pattudest hoolimata hüljanud ega unustanud, vaid otsib jätkuvalt võimalust oma rahva saatus pöörata ning teda õnnistada. Põhiküsimus

¹¹ Vrd Sk 7:5–6: Räägi kogu maa rahvale ja preestritele ning ütle: Kui te olete paastunud ja kurtnud viiendas ja seitsmendas kuus need seitsekümmend aastat, kas te siis mulle olete paastunud? Ja kui te olete söönud ja joonud, eks te ole siis söönud ja joonud iseendile?

¹² Vrd Ne 4:4: Juudas öeldi: «Kandja ramm rauged, prügi on palju – meil pole jaksu ehitada müüri.»

¹³ Väljendil בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם on siin ilmselt kindlalt rajatud olemise ja küllap ka tähtsuse tähendusvarjund.

on aga selles, kas ka Jumala rahvas on valmis oma kurjusest pöörduma – ja see oleks tõeline ime, mida igatseda! –, et nad ei oleks enam needuseks, vaid kõigile, kogu maailmale, jumaliku pääste märgiks ja õnnistuseks (vrd Sk 8:13–15).

Jutluseks

Ülestõusmisaja teise pühapäeva tuntuim vanakiriklik nimi on *Dominica in Albis* – eesti keeles tavaliselt «Valge Pühapäev» (otsetõlge oleks «Pühapäev valges»). Selle nime aluseks on näiteks püha Augustinuse poolt kirjeldatud tava, et Ülestõusmisööl ristitud võtsid sel päeval ült ristimisel saadud valged rüüd.¹⁴

Teiseks levinud nimeks on pühapäeva missa vanakiriklikest algussalmidest pärinev *Quasimodogeniti*: «Nagu äsjasündinud lapsed, halleluuja, igatsege vaimulikku selget piima, halleluuja, halleluuja, halleluuja.» (1Pt 2:2)

Pühapäeva teemaks on EELK jumalateenistuste käsiraamatu järgi «Ülestõusnu tunnistaja», sellele lisaks võiks pakkuda teisegi teemaasetuse: «Uus elu Kristuses». Valge Pühapäeva vanakiriklik Epistel (1Jh 5:4–10) kõneleb maailma äravõitvast usust Kristusesse, kes on meid oma vere läbi päästnud, ning Evangeelium (Jh 20:19–31) Jeesuse ilmumisest esmalt kümnele jüngrile ning nädal hiljem kõigile, ka eelmisel korral puudunud Toomasele. Esimesel ilmumisel kingib Jeesus apostlitele Püha Vaimu annina pattude andeksandmise meelevald, teisel korral kinnitab nii oma ihulikku ülestõusmist kui ka oma jumalikkust, rõhutades nägematagi uskumise tähtsust, millele evangelist lisab, et taolise usu viljaks on igavene elu Kristuses.

EELK lugemiskavas on 2. lugemisaastaks lisaks Sk 8:12–13 Vana Testamendi lugemisele antud Epistlina lõik Peetruse kõnest Saalomoni sammaskäigus (Ap 3:12–20), milles apostel rõhutab Kristusesse uskumise päästvat ja tervendavat väge, ning Evangeeliumina (Jh 21:1–14) Jeesuse kolmas ilmumine jüngritele Tibeeriase järve ääres. Kuna selle ilmumise kontekstiks on vähemalt osa jüngrite [ajutine] tagasipöördumine endise elu juurde¹⁵ ning selle sisuks jüngritele nende tõelise kutsumuse meelde tuletamine¹⁶, tulevad siingi esile nii Jeesuse jüngrite kohustus olla Tema kui Ristilöödu ja Ülestõusnu tunnistajad kui ka kõigi ristitute kutsumus uueks eluks Kristuses.

Jutluse aluseks antud Vana Testamendi lugemine tuletab ühelt poolt meelde meie – s.t kogu inimkonna – trööstitut, pattulangusest märgistatud minevikku (mis kordub üha ja üha ka olevikus ning paratamatult tulevikuski), teisalt aga julgustab uskuma Jumalasse, kes võib ja tahab muuta kõige trööstitumagi ja lootusetumagi olukorra imeliseks,

¹⁴ Sermo 1 in Octava Paschæ.

¹⁵ Vrd Jh 20:3: Siimon Peetrus ütles neile: «Ma lähen kalale.»

¹⁶ Vrd Mt 4:19 par.

külluslikuks tulevikuks. Selle muutuse aluseks ja eelduseks on Jumala arm – Tema ennastandev, andestav, lunastav ja lepitav arm, mida Ta on osutanud oma rahvale läbi aastasadade ning mis on saanud osaks kogu inimkonnale Tema Pojas, risti löödud ja üles tõusnud Õnnistegijas Jeesuses Kristuses.

Jumal ilmutab jätkuvalt ja kõikumatult oma ustavust ja õigust, oodates oma rahvalt vastusena oma armule uut elu tões ja õiguses. Mitte selleks, et rahvas seeläbi Tema armu ära võiks teenida, vaid et neil, esiteks, võiks üldse olla osa Jumala armu uuekstegevast väest, kuna ilma seesmise muutuseta ei ole uus elu lihtsalt võimalik, ning teiseks selleks, et Tema rahva püha jääk – s.t kristlased kui uus Iisrael – võiksid olla õnnistuseks ja elutee näitajaiks kogu inimkonnale: «Nõnda ütleb vägede Issand: Neil päevil sünnib, et kümme meest igakeelsete paganate hulgast haaravad kinni Juuda mehe hõlmast ja ütlevad: «Me tahame minna koos teiega, sest me oleme kuulnud, et teiega on Jumal.»»

Jutluseteksti keskse sõnumi võib sellest tulenevalt võtta kokku järgmiste punktidenä:

1. Nagu Jumal taastas Jeruusalemma ja oma rahva pärast Paabeli vangipõlve, nii on Ta taastanud langenud inimkonna oma Pojas Jeesuses Kristuses, meie ristilöödud ja üles tõusnud Õnnistegijas.
2. Me saame sellest Jumala päästvast ja taastavast väest osa usus Jeesusesse Kristusesse, kelles oleme vee ja Vaimu läbi uuesti sündinud Jumala lastena, Tema rahva püha jäägina.
3. Jumala uuendav arm kutsub ja kohustab meid jätkuvale seesmisele uuenemisele, mis on ühtlasi ka esimene ja tähtsaim viis ja vahend tunnistuse andmiseks Kristusest, Tema surmast ja ülestõusmisest ning uuest ja igavesest elust Temas.